

Karácsony az erdélyi örményeknél

A Fővárosi Örmény Klubban 1997. december 18-án elhangzott előadás

"Az angyalok sokasága és a mennyei seregek leszállottak az égből az Egyszülött Királlyal. Énekelve zengték: Íme az Isten Fia! Mondjuk mindnyájan: örvendjetekek egek és hangos szóval dicsérjétekek a világ terem-tését, mert az örökkévaló Isten megjelent a földön és itt la-kott az emberekkel együtt, hogy üdvözítse a mi lelkünköt."

Így szól a karácsony ünnepének egyik saragánja - néhai Kovács Géza fordításában - s mindjárt felvetődik bennünk a kérdés, hogyan ünnepelték az erdélyi örmények Isten Fi-ának, Jézus Krisztusnak megjelenését a földön.

A kérdésre pontos választ adhatunk, mert 1943-ban megjelent egy szép tanulmány - szinte kis könyv - a Tarisznyás Györgyi tollából Örmény karácsony címmel. A szerző később nagyon sok szenvedésnek volt kitéve, ezt a teljesség kedvéért említem!

Elöljáróban meg kell jegyezmem, illetve idézmem kell Tarisznyás Györgyi megállapítá-sát: "A magyarrá vált örménység mind jobban és jobban hagyja el ősi szokásait, sok szokást, amelyet még egy félszázaddal ezelőtt még mindenütt ismertek..."

Nem kívánok azonban az örményországi karácsonnyal foglalkozni, mert ahhoz több adatnak kellene a rendelkezésemre állnia, csak annyit jegyzek meg, hogy a karácsonyt és a vízkeresztet együtt ünnepelték. Erdélyben azonban a katolikus hatásra ez másként alakult, ahogyan mi is ünnepelünk. Itt rövid összefoglalást, s részben emlékeztetést sze-retrnék adni az erdélyi örmény karácsonyról, persze nem csupán magára karácsony nap-jára korlátozottan.

A karácsonyt az örmény katolikusoknál, mint ahogyan a római katolikus egyházban és más keleti egyházakban is, böjt előzi meg. Ez Erdélyben így festett egy 1942-ben meg-jelent cikk nyomán: hústól való megtartóztatás volt a karácsony előtti szerdán. Szigorú böjt volt viszont a karácsony előtti pénteken, mikor tejterméket sem fogyasztottak. De ismerték az adventi időt is Erdélyben. Voltak sajátos böjti ételek is.

Az adventi időre esik december 6., Szent Miklós napja. /A keleti örmények nem ülik meg Szent Miklós ünnepét!/ Az erdélyi örmények megtartják a napját. A szent neve ör-ményül: Nigogkrajos Shantselakor = csodatevő Miklós. A szamosújvári örmény katoli-kus leányárvaházban december 5-én este Mikulásünnepséget rendeztek, s ezen sokan részt vettek. Gyergyószentmiklóson az internátusban volt ünnepség. Családi körben is megemlékeztek e napról. A máshol szokásos forma itt is megvolt: a gyerekek kitétek

cipőiket az ablakba. Azonban tettek melléje egy kis szénát is, mivel úgy tartották, a Mikulás lovon jár.

A karácsonyt mint említettem, az erdélyiek 25-én tartják, de a 24-ei éjféli misét már korábban, este 5 és 8 között tartják meg. /Magam is emlékezem arra, hogy Kádár Dániel atya este 6-kor tartotta!/

A karácsonyfa állításának a szokása a századforduló táján terjedt el, illetve lett általánossá az erdélyi örmény családoknál. A karácsonyfa örmény neve: dzenunti dzar = születés fája. Az örmények úgy, mint a magyarok, a gyermekek kedvéért állítják, feldíszítik, alája helyezik az ajándékokat. Február 2-ig áll a lakásban, s akkor a "Jézuska visszaviszi". A szülők úgy tüzelik el, hogy a gyerekek ne lássák. A templomban nem állítottak karácsonyfát!

Az erdélyi örmény katolikusoknál néhány családban felállították a betlehemet is. Eredeti örmény ebben a szokásban nincs, a magyaroktól vették át, a templomban nem állítottak. A betlehemes játék szokásos volt Szamosújváron. Gabányi János 1936-ban, karácsony szombatján jegyzett le egy játékot. Különösebb jelmezük a játékban résztvevőknek nem volt, mivel szegények voltak, ahová betértek, valamilyen adományt kaptak, bort, pálinkát, tésztát. /A játékot egy öreg cigánytól tanulták, tehát ez sem örmény eredetű!/

Viszont a kántálásnak vannak örmény gyökerei, s Szamosújváron is 1900-ban még erősen szokásban volt. Egy ilyenkor szokásos ének:

Sír a Jézus, mert nincs pólyája,
 vág a Szűzanya a ruhájából és abba pólyálja...
A végén hozzátették:
 Adjatok pénzt, hogy a dolgomra menjek.

Örmény szövege ismert. Egy magyar népi ének hasonló:

Rossz a Jézus kiscsizmája, sír a ködmöne,
 ázik-fázik, megveszi az Isten hidege.
 Hogyha volna kiscsizmám, Jézuskának odaadnám,
 báránybőrös ködmönkémmel jól be takarnám.

Gyerekek, felnőttek a régi világban egyformán jártak kántálni, a városi hatóság sokszor szabályozta, tiltotta e szokást. Az 1940-es években a gyerekek újra jártak kántálni. Közismert karácsonyi énekekkel, /Mennyből az angyal.../ s ajándékot kaptak.

Voltak eredeti örmény karácsonyi énekek is. Egy hosszabbnak az első sorai:

"Pán Ásztudzó árak jecav, ávjedisz,

Jev pnágzeáv hárkánt Guszin, Ájvedisz...."

Isten Igéje, akit elküldtek, üdvözlény,

A boldogságos Szűz méhében tartózkodtál, üdvözlégy...

Az 1940-es években a kántálók 5-12 éves fiúk voltak, színes papírból betlehem csillagot is készítettek, s azt magukkal vitték.

Sajátos szokás a karácsonyi házszentelés. Erről - Tarisznyás Györgyi alapján - egyik művében Bálint Sándor is megemlékezik.

Karácsonykor szokásos a rokoni látogatás. Gyegyószentmiklóson az egyházközség karácsonyfa ünnepélyt tartott, s azon a szegényeknek ajándékokat adtak.

Él a néphit, hogy karácsony éjszakáján az állatok az istállóban beszélgetnek, jutalmul adta e beszédképességet Jézus ez alkalomra, mert ott voltak vele az istállóban.

Boldog ünnepet kívánni először a férfiaknak kell, mert ha nő teszi, az szerencsétlenséget okoz. S aki boldog ünnepeket kíván, legalább egy darabka fát kell magával hoznia, hogy ezzel is gyarapítsa a ház vagyonát.

Vannak sajátos karácsonyi ételek is, megtalálható közöttük az ángádzsábur leves is.

Végezetül még azt említeném, hogy a sajátos gyergyószentmiklósi társulat tagjai, a vörös köpenyesek részt vesznek karácsony napján is az istentiszteleten.

dr. Sasvári László

A sziget titka

I. rész

" Senki sem sziget.
Része a kontinensnek,
az egésznek egy darabja."

/ John Donne/

1997. szeptember végén, Velence szépségeinek csodálata közben eljutottunk végre a lagunák városának legcsendesebb zugába, Szent Lázár szigetére. A csend és a magány, az örmény atyák szigetére, az örökkévalóság küszöbére. A tér és idő korlátait szétfeszítette a sziget.

Egy népet (csak egyet?!) meg lehet fosztani a függetlenségétől, szabadságától, sőt az országotól is. De a jövőbe, feltámadásukba vetett reményüktől senki, soha nem foszthatja meg őket, ha vannak olyan fiaik és leányaik, akik ébren tartják bennük ezt a hitet, átmentik a jövő nemzedékek számára múltjukat, irodalmukat, történelmüket, s legdrágább kincsüket, az anyanyelvet...